

ГРИГОРЪ С. ПЪРЛИЧЕВЪ.

БИОГРАФИЧЕСКИ
И
КНИЖОВНИ ЧЕРТИЦИ
на
Григоръ С. Пърличевъ
И
Вънчаната му поема прѣзъ 1860 година
на поетическия конкурсъ въ Атина.

отъ

Г. Баласчевъ

СОФИЯ
Печатница на Иванъ К. Цуцевъ
1897.

Григоръ С. Пърличевъ

* 18 януари 1830 г. † 25 януари 1893 г.

157

Външ

1952

Кратка характеристика.

Григоръ С. Пърличевъ заема почетно мѣсто, както измѣжду виднитѣ борци по народното ни възраждане, тѣй и въ реда на книжовнитѣ ни дѣйци отъ ново врѣме. Израснѣлъ мѣжду народната ни срѣда, Пърличевъ прѣвъзходно е познавалъ духътъ на народа и прѣзъ цѣлия си животъ пламенно го е обичалъ, поради което и нему се посветилъ да служи съ словото и перото си. Въ лицето на Гр. Пърличевъ ние виждаме доблестенъ български патриотъ, човѣкъ съ извънредно твърдъ характеръ, енергиченъ и правдолюбивъ. Той е притежавалъ остъръ и критически умъ, силна паметъ, и обширни познания, а още и огненъ даръ на словото. На неговата любовъ къмъ народа се дължи отчаянната борба срѣщу гърцизмътъ, която сж водили многобройнитѣ му еднородци негови другари, на които той е билъ най интеллигентниятъ вождъ, душата на движението, тѣй като на Пърличева, благодарение на тия си високи достойнства, винаги се е удавало да влива въ сърдцата на другаритѣ си необходимата смѣлость, нужна за туй народно прѣдприятие. Ако

и да не се явява Пърличевъ като инициаторъ за въвежданieto на българския языкъ въ югозападния край на цѣлокупното ни отечество — въ Охридъ, нъ все пакъ той е виновникътъ за официалното му възтържествувание; а тая побѣда прѣдставлява една отъ най-блѣскавитѣ и славни страници отъ нашата нова история, защото тоя градъ, както е извѣстно, е свързанъ и съ важно историческо значение за миналото ни. Григоръ Пърличевъ и като писателъ привлича нашето внимание и уважение, тъй като него немалко е занимавала мисълта: какъ да съдѣйствува за развитието на нашата писменостъ. Ако и изученъ по гръцки, Пърличевъ заелъ е сужета на поемата си „Арматолосъ“ (сердаръ) направо отъ народната ни поезия и битъ. Въ тази поема той съ огненото си перо е прѣдставилъ отличнитѣ и чисто народни характери, които съставляватъ гордостъ за коя и да е нация. А многобройнитѣ епизоди, духовито съставени и искусно вплетени въ едно стройно цѣло, заедно съ омировското величие и звучниятъ стихъ, даватъ на тази поема право и днесъ още да се счита за едно отъ най-първитѣ и най-сполучливитѣ ново-гръцки подържания на класическата поезия. Значи признатия поетически талантъ на Пърличева, положи на главата му лавровъ вѣнецъ и му спечели прѣдвидената премия на поетическия конкурсъ въ Атина прѣзъ 1860 г. Нъ, Пърличевъ, ако и да е извѣстенъ въ нашата писменостъ, като злополученъ прѣводачъ на Оме-

ровата Илиада, той заслужва нашето внимание, и съ туй че ни е оставилъ и други книжовни трудове, между друго и „крайно любопитната си автобиография“. Тя е писана грѣзь 1884 — 85 год. При все че е кратка и не пълна сравнително съ врѣмето, което тя обема, — Пърличевъ всѣкога се изразявалъ лаконически, многословието е страшно и умразно казва той въ автобиографията си — тя се явява като твърдѣ интересна: „по своя откровенъ езикъ, по чувството на естетичната мѣрка и по своята занимателность“. Въ нея сж върно очертани нѣкои вървания, понятия, значи тя може да ни служи и като важенъ изворъ за изучаване битѣтъ на една часть отъ народа ни, а сжщо и на тогавашното умствено състояние въ тоя край. Тѣзи именно достоинства на Пърличевата автобиография, поставятъ го твърдѣ високо въ литературно отношение, ако тя и да не е съвсемъ обективно писана. Нейната субективность въ тоя случай се отнася само до твърдѣ малко въпроси, които сж въ свърска съ възражданieto на тая страна, т. е. докосва се до присѣди на други дѣйци по възражданieto; така щото тя не е „пълна съ самохвалства и укорение на противниците“, както се изразилъ г. Шапкаревъ, тѣй каго тѣ съставляватъ твърдѣ незначителна часть отъ цѣлата автобиография.

Виена, 27 Юлий 1897.

Г. Баласчевъ.

Биографически бѣлѣжки на Григоръ С. Пърличевъ.

Григоръ С. Пърличевъ е роденъ на 18 януари 1830 г. или на на 1831 г. въ гр. Охридъ отъ доста бѣдни, нѣ честни родители: Ставре (Кърсто) Пърличевъ и Мария Гйокова.¹⁾ Ранната смъртъ на баща му го оставя шестмѣсеченъ сиракъ съ двама по голѣми брата и сестра, подъ надзора на майка си и дѣда си. За негово счастье майка му притежавала отлични качества: тя е била „благородна, добродѣтелна, свещенна майка“. Обичята ѝ къмъ работата, въ която виждала здравие и честъ, участието ѝ въ нещастията на ближния, спечелили ѝ всеобщо уважение помѣжду съотечественниците. Поради тѣзи именно качества синътъ ѝ я обожава и не намира думи, какъ да възхвали майка си, която и му послужила посетнѣ, като образецъ въ поемата му „Арматолосъ“ (сердаръ). Дѣда му билъ е земледѣлецъ, високъ и бѣлобродъ, пѣргавъ и трудолюбивъ старецъ; той всѣка сѣбота е проселъ милостина за затворниците, и тоя старецъ се нагърбилъ отначало и съ отхраната на малолѣтния Григоръ.

Едвамъ е билъ четиригодишно момче, когато дѣда му доставилъ за Григора грѣцки букваръ по найстарата метода и за нѣколко дена младенецъ се научилъ да чете. Въсхитенъ отъ успѣха дѣда му побързалъ да го заведе при учителъ, невежа, каквито е имало по онѣзи врѣмена. Въ дванадесетъ годишната си възраст нашия Григоръ е знаелъ вече изусть октоиха и послѣдованието на църковното пѣние. Веднажъ

¹⁾ Главенъ изворъ за биографическите бѣлѣжки ми служи саморѣчната му автобиография; виж. Сборн. Мин. кн. XI 1894 стр. 346—403. Оснѣ съмъ взелъ прѣдъ видъ и всичко друго, каквото се е писало за него заедно съ личните ми спомени

битъ отъ учителя си, поради туй че прѣнебрѣгналъ пишеието, Пърличевъ избѣгналъ отъ училището и на другия денъ се отправилъ въ друго училище. Стария му учителъ го грабвилъ единъ денъ и го билъ повторно. Григоръ се оплакалъ на домашнитѣ си, нъ не можалъ да ги склони за да напусне първия си учителъ, комуто и не желалъ да види вече и лицето. Като не искалъ да сторчава дѣда си, който е билъ и болнавъ, младия Пърличевъ се приструвалъ, че иде на училище, когато въ сжщностъ се криелъ въ градската крѣпостъ, къдѣто чель учебницитѣ си, а наедно съ тѣхъ и нѣкои гръцки пергаменти съ църковно съдържание. Той намиралъ въ тѣхъ голѣма наслада, защото лесно ги чель, ако и да не е разбиралъ добръ съдържанието имъ. Дѣда му като узналъ, че болѣстѣта нѣма да трае дълго, въ прѣдсмъртния часъ поржчалъ да провоздатъ безъ друго даровития момѣкъ на училище. Подиръ смъртѣта на стареца сиромашката къща трѣбало да се издържа съ голѣми усилия. Братята и майката били сж принудени да работѣтъ по чужди къщи, за да искаратъ прѣхраната си. Тежкитѣ страдания, на които била изложена майка му въ единъ богатски домъ, толкова силно повлияли на чувствителна натура на младия Пърличевъ, щото той за винаги е смразилъ всичкитѣ богати. „Како да бѣхъ избранъ за общъ отмѣстителъ за бѣднитѣ — пише въ автобиографията си — всекога съмъ мразилъ, гонилъ и билъ дѣлата на богатитѣ на чорбаджитѣ и на учителитѣ си, когато они постѣпвахъ гордо съ съученицитѣ ми“. Мѣжду туй той все продължавалъ да не посѣщава училището и да се крие въ опустѣлата градска крѣпостъ. Съвѣстѣта сѣ го гризела, че лъже майка си. Съ това се увеличавала меленхолията му. „Нъ и всичко що ме обикаляше, пише самъ Пърличевъ, ѣж увеличи, тѣй като и естествено бѣхъ къмъ нежъ прѣдрасположенъ“. Непомалко подѣйствували злѣ на духа му въобще и страданията на народа. Съ тѣга на сърце той наблюдавалъ, блѣднитѣ лица на еднороднитѣ си, карани въ затворъ за данѣкъ и присмивани отъ сребролюбивия и скверния лицемерецъ калугеръ, фанариотъ, комуто и се покланяли до земя. „Конакътъ, пише Пър-

личевъ, бѣше близко до къщата ни. Тамъ почти всеки день фигурираше фалаката. Передко 20 дрѣнови стапа се счуваха о плеснитѣ на униженаго Българина. На далечъ се слушаха писковетѣ му, милковетѣ му. Се чудехъ какъ може да има на свѣта хора толкова глупави, щото да обичатъ и оцѣняватъ такъвъ животъ! И така най цвѣтнитѣ години на страстнѣта ми младостъ минаха въ грубо безвкусие“.

Поприще не е ималъ; колкото прилѣжно и да се занимавалъ съ грѣцко четение, (българско още не е имало) почти нищо не е разбиралъ. Меланхолията му всеедно растела. „Бѣхъ постоянно замисленъ, начумеренъ, мраченъ като старецъ, който много пострадалъ въ живота“, пише въ автобиографията си. „Въ радости и сватби, пѣсни, танцове меланхолията ми се усилваше. Бѣхъ постоянно раздраженъ“. Съ трѣскава яростъ расгѣсвалъ дрѣхитѣ си, ако тѣ не сѣ били съвършено хубави и чисти. Много е страдала майка му отъ това негово настроение. Къмъ всичко туй се прибавило и боледуване, което се появило, вслѣдствие скѣлчване на рѣзца, когато единъ път си позволилъ съ дѣтски игри да развлича меланхолията си.

До като нашия Григоръ билъ още болнавъ се разгласило, че ще пристигне въ Охридъ нѣкой си прочутъ еллински класенъ учителъ. Младия Пърличевъ съ неопишуема радостъ почнахъ да ходи на училище; той се отгървалъ вече отъ мъченията на свѣстѣта си, за дѣто погрѣди лѣжелъ добрата си майка, че ужъ посѣщавалъ училището, а въ сѣщностъ се криелъ въ разваленитѣ на крѣпостѣта. Нѣ и тоя учителъ, както и приемникътъ му още поусерденъ, прѣподавали на грѣцки, та ученицитѣ нищо неотбирали отъ четеното, а само зубрѣли изустъ, скланяли и спрѣгали. На устроения испитъ по желанието на младия докторъ Робевъ, Пърличевъ е билъ единичкъ, който е задоволилъ и доктора и учителя си; отъ първия той получилъ и награда. Нѣ сѣдбата опечалила нашия Григоръ, защото въ сѣщата година грабва отъ обятията на осиротелата фамилия най-големия му братъ, който му обѣщавалъ да го испроводи въ Янина за да продължи образованието

си. Тогава Пърличевъ трѣбало съ труда си да улесни бѣдното си сѣмейство, а сѣщеврѣменно и да се учи съ прѣписване книги, което доста много спомогнало да изучи грѣцкия езикъ и съ други частни работи, можалъ е отчасти да сподвие на сироманията си. Погѣсно се наелъ Пърничевъ съ обучаванието момчето на една богата фамилия. Нѣ мрачната сѣдба още не искала да го напусне. Той случайно си исгълчилъ кракътъ, който и му отекалъ. Болките и страданията силно го раздразнили; нищо веке не обичалъ на свѣта. „Нито добро утро казвалъ нѣкому! Се чудехъ какъ людие могатъ живѣе въ тази плачевна долина. Постоянната ми мисль бѣше: или съвършенство или смъртъ“. Мѣжду туй за утѣшение на минѣлитѣ му нещастия стигналъ въ Охридъ Д. Миладиновъ како учитель и се установилъ въ дѣдовата къща на Пърличева. Той веке неприличалъ на десетгѣхъ учители, които се смѣнили прѣзъ ученичеството на Пърличева. И Митре Миладиновъ прѣподавалъ на грѣцки, защото още не е било мислимо за български; нѣ той каралъ ученицитѣ да прѣвеждатъ прочетеното на български. Освѣнъ туй той посочвалъ на ученицитѣ колко е мѣчно да се учи човѣкъ на чуждъ езикъ, и убѣждавалъ училищнитѣ настоятели да въведѣтъ български езикъ, нѣ тѣ не искали. Никой учитель не се оказалъ толкова полезенъ за ученицитѣ, колкото Миладиновъ. Той въ всека постѣпка ималъ е нѣщо привлекателно. „Словото течеше изъ устата му като медъ, свещенъ огнѣнъ горѣше въ очитѣ му“. При туй по свѣта на Миладинова постаритѣ ученици прѣвеждали Плуларха на новогрѣцки. Той ги запозналъ и съ италянски езикъ. Още отъ тогава нашия Пърличевъ челъ и Хомера и почналъ вече да се наслаждава отъ непостижимитѣ му хубости. Скоро Миладиновъ се оттегилъ отъ Охридъ, а Пърличевъ получилъ покана отъ гр. Тиранъ (Албания) да стане учитель съ 2500 гроша заплата. Той билъ веке на 18 годишна възраст. Ако и да страдалъ отъ фистула въ поврѣдения си кракъ, ако и да му било мѣчно да се раздѣли съ майка си, Пърличевъ приелъ поканата и заминѣлъ за Тиранъ. Постоялъ тамъ само една година, се върнѣлъ въ Охридъ и се рѣшилъ да

тури въ изпълнение завѣтното си желание, да слѣдва въ Атина. Срѣдствата за туй сж били ништожнитѣ 1000 гроша, които ги спестилъ. Тогава се рѣшавала и сѣдбата на Пърличева. Никой не се намѣрилъ да го посвѣтва да замине за Руссия, защото прѣзъ тѣзи врѣмена само имената на Атина и Янина сж звучели въ Охридъ. За туй нѣщо съжалявалъ твърдѣ много Пърличевъ. А единъ сродникъ, който ималъ голѣмо влияние върху му, посвѣтвалъ го да прѣгърне медицината, за която не билъ никѣкъ призванъ, нито наклоненъ. Той се посвѣтилъ на тази наука за туй, че много прѣтеглилъ и желаселъ да лѣчи човѣшки страдания, нъ не взелъ въ внимание, че никой никога нѣма да успѣе, било въ наука или дѣло, което нему е присърць. Прѣзъ августъ 1849 съ 1500 гр. се отправилъ по сухо за Атина. Когато минѣли турско-гръцката граница слѣзълъ отъ коня и цѣлунѣлъ земята. „Боже мой!“ Колко тази земя е червена, казалъ Пърличевъ. — „Да защото е умита отъ кръви отговорилъ единъ гръцки търговецъ, неговъ спѣтникъ“. Тогазъ Пърличевъ, „веднага направилъ нѣколко стиха, които и ги декламиралъ съ пророческо въодушевление. Той още повече се въсхитилъ, когато отдалеч видѣлъ прочутия Партенонъ. Въ Атина Пърличевъ тутакси се явилъ прѣдъ университетскитѣ власти, които и му посочили къдѣ да държи испитъ за да се приеме като студентъ. Испитали го само чо еллински и получили степенята „отличие“, придружено съ едно чудо похвали. Занятията по медицината сж били насилствени, нъ взамена на туй често пишелъ стихове и ги излагалъ на чернитѣ дъски въ университета, дѣто съ удоволствие слушалъ похвали отъ съученицитѣ си. Тѣзи послѣднитѣ все пакъ се отнасяли прѣзрително къмъ него, макаръ и да се надпрѣдваряли кой по скоро да грабне рѣкописнитѣ му лекции, и то ставало поради българското му произношение и заради бѣдността на дрѣхитѣ му. Пърличевъ не оставалъ хладнокрѣвенъ и прѣдъ хулитѣ, които се изсипвали по адресата на костуревитѣ майстори, когато послѣднитѣ сж минавали приквечеръ прѣдъ университета и си говорили български. Тѣ бивали обикновено присмивани отъ поликаретата съ думитѣ: „Ето

минаватъ воловетъ“. „Късаме ми се сърцето, пише нашия Григоръ, когато слушалъ туй. Оскърбенъ въ народното честолюбие, тлѣхъ отъ гнѣва и не можехъ да го излѣжъ“. Къмъ срѣдата на учебната година прѣди да му се довършатъ паритѣ, той съ частни уроци съумѣлѣда спечели нѣкоя пара, нъ не за дълго врѣме!

На 25 мартъ 1850 г. Пърличевъ присъжтствувалъ на една церемония, която е направила силно впечатление въ неговата чувствителна натура и е имала голѣмо значение за попататъшната му литературна дѣятелностъ. Повикани сж били на конкуренция всичитѣ грѣцки поети. Офицерина Залокоста се призналъ за най-даровитъ и царь Отонъ турилъ лавровия вѣнецъ на главата му. „Залокоста бѣше слабъ и жълтеничкъ отъ занятията си. На музика, на расходка, бждѣто бѣше той, тамъ и азъ; бѣхъ му като сжжтнийгъ, пише Пърличевъ. Се чудехъ какъ човѣкъ, толко ничтоженъ на видъ, може да бжде вѣнчанъ поетъ. Се взирахъ въ него съ благоговѣние. Можехъ ли азъ да не говѣжъ, когато вси съ пѣреть го показвахъ и хвалехъ? Нѣма ни единъ човѣкъ по честитъ отъ него, царь Отонъ, който го вѣнча, не е нищо прѣдъ него. За него и земни животъ е рай“.

Пърличева прѣзъ туй врѣме веке го е нагнѣжла „блѣдноликата сиромашия“. Той грѣбало още прѣзъ май 1850 г. да нанусне Атина. Стигнѣлъ въ Охридъ, помолилъ охриделитѣ първенци да го приематъ да служи като учителъ, нъ тѣ си били условили другъ, та Пърличевъ се главилъ учителъ въ Бѣлица (охридско). Тукъ прослужилъ двѣ години съ заплата 3000 гроша на година. Тамъ природата му се видѣла чудесно хубава. «Скромний, синий подлѣсекъ (менекше), който балзамираше въздуха съ упивателната си мизирма, богатитѣ конопища обработени отъ неуморни домакинки, силната по край потока растителностъ, дѣто се свѣткахъ безбройни свѣтулки, високитѣ ябълшници, нагнѣжи подъ тежестъта на неимовѣрно голѣми и вкусни ябълки, ме заставихъ да стихотворетствувамъ и безъ да щж», Сетнѣ Пърличевъ заминалъ за Прилѣпъ като учителъ съ 2800 гр., подирѣ въ Охридъ за 3600 гр. годишно. Слѣдъ шестгодишно учителствование тукъ, той спес-

тилъ 5000 гр., и на 1859 г. пакъ се отправилъ въ Атина прѣзъ августъ и се записалъ второгодишенъ студентъ по медицината, нъ същеврѣменно пишеть и стихове. Тогава билъ е започналъ поемата си «о Арматолосъ». Знаехъ, казва Пърличевъ, че трѣбаше да се прѣдаде поемата на испитателната комисия найкъсно на 23 фебр. На 25 мартъ 1860 г. прѣдседателя на комисията г-нъ Раггависъ, прѣдъ многобройна публика зе да оцѣнява прѣдставенитѣ поеми, като почна отъ най-слабитѣ». Начело на публиката стоели професори и поети, признати и вѣнчани отъ погрѣди, съ твърдо увѣрение, че тѣ ще получатъ вѣнецътъ или поне паричната награда. Нъ, когато Раггависъ казалъ, „най-послѣ имаме една поема, много по-малка отъ другитѣ и надписана «Арматолосъ». Тогава усѣтихъ въ себѣ едно неописано възненіе, казва Пърличевъ, каквото никога не съмъ усѣщаль, тогава никой не би ме позналъ; бѣхъ вѣнъ отъ себе си, явно че мой бѣше вѣнецътъ». Понататѣкъ слѣдва слѣдното му разсѣждение.

„Подробно описвамъ тѣзи обстоятелства за да знаехтъ юношитѣ, че чрѣзмѣрната радостъ е по-убиственна отъ скърбта. Нека знаехтъ и това, че не пиша отъ собствена своя гордостъ, но за възвишение на народната. До толкова ние Българе сме били ругани и прѣзрѣни отъ вситѣ народности, щото врѣме е вече да се опомнимъ. Като четете човѣкъ народнитѣ ни пѣсни, дѣто всѣка хубавица се нарича гъркиня, неволно ще заключи, че клетото самопрѣзрѣние е знакъ на българщината. Врѣме е да се покажемъ хора между хората. Българското трудолюбие рѣдко се намира въ другитѣ народи; то ни е облагородило; то е било, е и ще бѣде наше спасение. Ако е истина, че бездѣлието е майка на вситѣ зла, то тѣй сѣщо истинно е, че трудътъ е баща на вситѣ добрини. Какво прѣимѣщество могатъ да имѣтъ прѣдъ насъ другитѣ народности? Като съмъ слушалъ всеобщитѣ надъ българщината ругания, цѣлий животъ съмъ прѣкаралъ съ мисълта, че не струвамъ нищо. Тази сѣща мисль ме отстранявала отъ най-високитѣ крѣгове на обществото, безъ които никой не бива знаменитъ гражданинъ нито писателъ. Вѣрно е че гордѣливий никога

не прокопсува! нъ вѣрно е такожде, че и който прѣзира себе си е самоубийца. Първия грѣхъ, разбира се, е по опасенъ; но ние българе трѣба да се пазимъ повече отъ втория: трѣба да се уповаваме на силитѣ си, на трудоветѣ си“.

Слѣдъ това, Раггависъ указалъ на нѣкои недостатѣци на „Арматолосъ“. Друго вълнение противно на първото. Послѣ загърмѣли въ устата му звучни похвали, каквито никога не сж били чувани прѣзъ минѣлитѣ десетъ години на поетическия конкурсъ: „Трето най-силно и убийствено вълнение“. Най-послѣ Раггависъ казалъ: «испитната коммисия явява, че тази година тази послѣдна поема счита за първа и дава вѣнецѣтъ на «Арматолосъ». Но поради това, че въ поемата сж се намирали имената: Стойко, Радо, Неда, Галешникъ, Рѣва, оцѣнителѣтъ не възложилъ приготовления вѣнецъ върху главата на автора. Пърличевъ не явилъ никому радостѣта си и се оттеглилъ прѣди да се разотиде събранието. Застигнахъ отъ единъ слученикъ билъ заведенъ въ първостепенна гостилница и почерпенъ за туй, че еллинската литература се сдобила съ извънредна поема. Нашия Григоръ тукъ случайно се огледалъ въ огромното стѣкло: „Приличахъ на човѣкъ истѣлъ отъ тригодишна трѣска, пише Пърличевъ». Слѣдъ това отива въ къщи при Раггависа и му се исказва, че е авторѣтъ на Арматолосъ. Подиръ краткъ разговоръ, Раггависъ за чудо голѣмо узналъ, че Пърличевъ е дебелагъ българинъ; ¹⁾ той се опиталъ да го разубѣди, нъ всичко е било напразно. Слѣдъ три дена повикали го университетскитѣ власти; първия въпросъ, който му задали билъ е: „Отъ каква народностъ сте? Българинъ! Замѣлчали“. Прѣдложили му да го испратѣтъ въ Оксфордъ или Берлиаъ да се учи на държавни разноси, нъ Пърличевъ, отбласва това прѣдложение, като казалъ: „нужда велика е да идѣ у дома си“.

Подалъ му ректора лавровия вѣнецъ съ ленти на грѣцкия кулоръ и му прѣброили 500 драхми. Дру-

¹⁾ Отъ прѣдговора на поемата „Арматолосъ“ излиза, че Пърличевъ още не съзнавалъ народностѣта си и че едвамъ по-сетнѣ можалъ е веке да я съзнае.

гитъ 500 самъ Пърличевъ отъ попрѣди ти обѣщаль на нѣкой си бѣденъ студентъ.

Подиръ туй ректорътъ врѣчилъ му рѣкописа и му казалъ: „печатайте го поскоро, че публиката съ нетърпение чека.“ Съ премията, която дали на отличенъ поетъ, извѣднажъ сиромашътъ Пърличевъ обогатѣлъ. Въ Атина била обща радостта, че имъ се явилъ „вторъ Хомеръ“. Прѣзъ туй врѣме Пърличевъ ималъ веке възможность да се запознае и съ високопоставени лица. Мѣжду другитѣ изявилъ желание да го види и Михайлъ Ботлисъ (Бодлевъ, охриданинъ, отличенъ юристъ и министъръ на правосѣдието). До като се печатилъ „Арматолосъ“ излиза кралски указъ да му се даватъ по 35 др. на мѣсецъ пенсия, нъ Пърличевъ не искалъ да се ползува отъ указа. Не се забавилъ и подарѣкътъ на Заппа (60 др.), комуто Пърличевъ по съвѣта на охрид. Ив. Сапунджиевъ, вѣстникарь въ Атина, посветилъ поемата си, като на основателъ на новитѣ „олимпийски подвизи“. Сега веке бѣдниятъ Григоръ ималъ и пари, колкото никога не е виждалъ и си позволявалъ да посѣщава и кафене, и театъръ и добри гостилници, нъ стомахътъ му е билъ поврѣденъ. Като всѣки младъ новообогатѣлъ юноша прахосвалъ безмислено паритѣ, нъ често се сѣщаль да не би да го сѣсти отново блѣдноликата сиромашия. Слѣдъ нѣколко мѣсеци той пакъ осиромашель, нъ малко се безпокоелъ, защото билъ увѣренъ че съ ново стихотверение ще добие пари. „Бѣдността, пише Пърличевъ, не ме плашеше толкова, колкото общата противъ мене умраза на Атинянитѣ, която отъ день на день се увеличаваше. Тѣ ме обичахъ много и много повече отъ сина и брата, доклѣ се надѣвахъ, че въ сърцето си ще дамъ мѣсто на грѣцкитѣ идеи, на еллинския духъ; но като видехъ, че азъ обичамъ народността си повеке отъ живота си, всички, като по условие ме изоставихъ; никой мой приятель, ни съченикъ, ни съотечественникъ, не ме поздравяше. Единъ само Якимъ Сапунджиевъ остана ми вѣренъ. Съ него често се разговаряхме за отечество“. Прѣзъ туй врѣме турилъ основа на поемата „Скендер-бейсъ“, върху която работилъ почти цѣла година. Единъ день дияконътъ на руската въ Атина църква

съ много нажаленъ тонъ казалъ на Пърличева: „Починахъ въ Цариградскитѣ тъмници братя Миладинови, може би отровени. Това четохъ днесъ въ „Дунавский Лебедъ“. Пърличевъ върху туй останалъ неподвиженъ и безотвѣтенъ; сърцето му къляло гръцкото духовенство. Той напуска скоро Атина и заминава за отечеството си, съ твърдо рѣшение — да гине или да отмъсти за Миладиновци. Безъ съмнѣние, че, не само скърбта за обичния си учителъ, нъ и прѣзрѣнието отъ страна на гордитѣ гръци, събудили у Пърличева родолюбивото чувство. Гръцкото общество а сѣщо и книжнината такмо способствуватъ да се развие у човѣка фанатизъмъ или патриотизъмъ, „Пърличевъ не могълъ да се погърчи за това, че вече съзнавалъ народността си и обичалъ народа си.“

Въ 1861 год. вѣнчания поетъ става класенъ учителъ въ Охридъ. Тогавя още той заедно съ Якимъ Сапунджиевъ, започналъ да събужда въ самия центръ на града, самитѣ първенци и влиятелни граждани; тѣй като и отъ погрѣди още въ прѣдградиято имало веќе тайно вечерно училище, а посетнѣ и явно, та и въ двѣтѣ се прѣподавало по български. Отчасти е била подготвена почвата отъ Миладинова, който слѣдъ една обиколка изъ Македония, миналъ и прѣзъ Охридъ, а сѣщо и негодуванието срѣщу безнравствения гръцки владика повлияло е доста много. Нъ врѣмената още не благоприятствували за явна борба, та трѣбвало да се работи тайно и глухо. Гръцизмътъ билъ още силенъ, а съзнанието на българитѣ било слабо развито. „Българинъ българина наричалъ „шопъ“; българската азбука само на мащина била извѣстна и се наричала сърбска. „Учений Ян. Стр. увѣряваше, че българитѣ нѣматъ писменъ языкъ“. Обвинителитѣ на Миладинова, тогавя скоро били наградени съ ордени и били достигнали до най висока степенъ на славата и на влиянието си. Още въ началото на учителствуванието си Пърличевъ, въ дукяна на Анг. Грушевъ, който служелъ като читалище, се научилъ на българско четение и езикъ. Той му обяснявалъ мѣхнитѣ и непонятни думи отъ българския езикъ, а Пърличевъ чуждестраннитѣ. Прочелъ

българската история заедно съ Яв. Сапунджиевъ и разказвали въ училището и по къщи, дѣто трѣбало, най-потрасяющитѣ еграници; „Какъ напрімѣръ, Самуилъ царствувалъ, какъ столицата му бѣше Охридъ, какъ 15 хиляди негови войници били отъ гърцитѣ ослѣпени. Послѣ съ какви коварства гърцитѣ унищожили Охридската Патриаршия, какъ тѣ всекога гонили и убивали българекитѣ учени мѣже и свещеници; какъ враждата мѣжду гъркъ и българинъ е вѣчна; какъ гърцитѣ за да ни погърчатъ, учили ни само на гърчки и други“¹⁾ Съ особенъ жаръ разказвали за мъченическата смъртъ на братя Миладинови, които оплакала цѣлата околия. Почти катаденъ расправяли на ученицитѣ си и на родителитѣ имъ, колко е труденъ еллински, а колко повече и по сладко е да се учатъ на майчинъ езикъ. Много пеалми, прѣведени на македонско нарѣчие сѣ се чели по църквитѣ и вдѣхвали свещенъ ужасъ на християнитѣ; когато четецътъ не му се харесвалъ самъ Пърличевъ ставалъ четець. Понататѣкъ пише Пърличевъ: „силно се Богу молихме, но сѣщеврѣменно и работихме. Орахме день и ноць за да си приготвимъ почва за сѣенъ“.

Прѣзь юни 1862 г. Пърличевъ получилъ си назадъ отъ Атина поемата „Скендербей“, чрѣзь Ив. Сапунджиевъ, безъ да знае нѣщо за присѣдата на комисията; той нито се заинтересувалъ да попита веке повторно, защото се билъ прѣдалъ „на учебното дѣло съ душа и сърдце“. Самъ той прѣдавалъ „на 4 класса“ и никога не казалъ: „уморенъ съмъ“. Тогава обърналъ особено внимание и на дисциплината. Строго наказвалъ всекое своеволие. Позволявалъ да поигражтъ само онѣзи ученици, които си знаели урока. Богатски и сиромашки дѣца били сѣ равни за него. „Ако и да биелъ, казва самъ той, твърдѣ редко, слухъ се раздаде че Пърличевъ лошо бие; и чудно нѣчто! Тоя слухъ вмѣсто да ме зачерни, повече ме утвърди. Такъвъ ни трѣба даскалъ, казвахъ родителитѣ“. Прѣзь туй врѣме за щастие и Стефанъ Владиковъ, милионеръ и найвлиятел-

1) Тѣзи и много други редове липсуватъ въ печатаната автобиография на Пърличева, нѣ ги има въ рѣкописа му, отъ който азъ се ползувахъ.

ния въ Охридъ гъркоманинъ, изгубилъ всичкия си имотъ и подпадналъ подъ подаграта. Благодарение на тази случка могли веќе всичкитѣ, които той мразель и гонилъ, сега веќе да си поотдъхнѣтъ и да дѣйствувать по-смѣло. На испита сѣ се произнесли двѣ пламенни слова противъ грѣцкото духовенство: едното отъ самия Пърличевъ, а другото отъ Ян. Саунджиевъ и то за първъ пътъ на български. Радостъ и страхъ били изобразени въ лицата на множеството. Никой не се надѣвалъ, че ще нападнѣтъ толкова явно и остро. Тогава Ст. Владиковъ (пошъ Стефаниевъ) казалъ на прочутия охридско-прѣспански владика Мелетия: „желаяхъ да видѣхъ какъ ще се бранишъ отъ тѣзи кучета“. Клеветата на грѣцкия владика тогава излѣзла на явѣ, нѣ нехванѣла мѣсто, защото не е била доволно майсторски скроена. Владиката не виждалъ още голѣма опасностъ, та и не напръгнѣлъ ума си да скрои по-искусна клевета. Подиръ тия рѣчи послѣдвали други, не по-малко огнени и безпощадни. „Ето какъ пише единъ дописникъ отъ Охридъ въ вѣст. „Македония“ отъ 1867 г. 18 февруари . . . „самитѣ досегашни грѣцки учители, а особито Гр. Пърличевъ . . . проповѣдуваеъ въ грѣцкитѣ училища съборно за досегашното наше заблуждение. Сега недѣлжъ се изговарѣтъ по църквитѣ трогателни слова за пострадаването и досегашното ны боледуване отъ гърцезъмъ и оти безъ друго трѣбать да го истуркажтъ съсемъ, та да видатъ бела виделинжъ“

„Като сѣдимъ по едно отъ тия слова, пише покойния Матовъ, което е напечатано въ вѣст. Македония (1876 г. 15 юли) Пърличевъ е съчинявалъ образцови слова. Всичко е въ туй слово обмислено и измѣрено така, цото да произведе сигурно желаемииятъ ефектъ върху слушателитѣ. Силни думи, умѣстни и хубави образи изразяватъ здравитѣ мисли на оратора, който убѣдява братята си да милѣжтъ за родното, за своето, и да се откажѣтъ отъ чуждото. Жално, че тия слова не сѣ запазени или не сѣ издирени. П по туй врѣме и по сетнѣ Пърличевъ билъ първиятъ ораторъ въ Охридъ“.

Сега веќе народниятъ духъ билъ доста развитъ

и по околията, пишели по стотини прошения против владиката Мелетия, върху разни злоупотребления. Владиката имъ казвалъ: „лири събралъ съмъ цѣль купъ; тѣ сж ваши и противъ вашитѣ глави ще ги хвърля.“ Единъ приближенъ на Мелетия, расправялъ ми, че дѣйствиелно 3500 лири, сж били похарчени за рушвети срѣщу българското движение. Прѣзь май 1868 г. Пърличевъ поканилъ първенцитѣ у дома си. „Сакате ли да въведемъ български езикъ въ църкви и училища? — Сакаме. — Ке ми позволитѣ прочее да иджъ въ Цариградъ да се поуча на славянскій. — Позволено ти е“ . . . отговорили първенцитѣ на Пърличева. Въ Цариградъ той изучавалъ славянски езикъ при г-на Ив. Найденовъ даромъ. Въ началото на ноември 1868 Пърличевъ се върналъ отъ Цариградъ и незабавно се въвелъ български езикъ въ църкви и училища. Гръцки владика Мелетия тогава прибѣгналъ до фанариотски срѣдства. Той скроилъ хитра клевета.

Заранъта на 27 ноември 1868 г., когато Пърличевъ се събудилъ, влѣзнали въ стаята му жандарми, други пакъ правили му обискъ въ къщи, взели му книгитѣ, а него и брата му закарали въ затвора. При обиска присѣдствувалъ и найвлиятелниятъ гъркоманинъ, поради което обхванало ужасъ Пърличева. Въ споменитѣ си народния дѣецъ ни оставилъ прѣкрасни сцени, които покртватъ всѣкого, ако и да пише Пърличевъ и тукъ кратко, както въобще. Много по-силенъ ужасъ обзема го въ тъмницата, когато видѣлъ затворени и синоветѣ на сестраси. Нъ интелегентниятъ вождъ не билъ забравенъ отъ сънародницитѣ си. Още на първия деиъ се явилъ въ тъмницата Н. Филевъ „любезний на музитѣ пѣвецъ и учитель“. Той донесълъ ѣстия и питие въ изобилие и му обадилъ, че всичкия народъ се моли въ Св. Климентовия храмъ за спасението му и че и найсиромаситѣ давали помощи, а чорбаджиитѣ за чудо голѣмо нищо не пожертвували за освобождението му. Този фактъ е достатъченъ признакъ за почетъта, която отдавалъ народа на своя духовенъ прѣдводителъ и учителъ. На другия деиъ прѣдставили Пърличева прѣдъ съдъ. Каймакамина и нѣколко гъркомани чорбаджии съобщили му,

че трѣбва да се приготви заедно съ поголѣмия внукъ по сестра за пхтъ: трѣбвало да се прѣдстави въ Дебъръ прѣдъ мутесерифа. Като попиталъ за причинитѣ отговорили му: „Остави българския езикъ (каймакамина казалъ) и сега те освобождавамъ.—Подобръ смъртъ е билъ отговора на Пърличева“. Другъ пакъ чорбаджия казалъ му: „что ти трѣбваше да въвеждашъ български езикъ!“ Цѣлия народъ трѣгва да го испраща. На прозорцитѣ се показвали насълзени очи. Пърличевъ за да покаже че има куражъ, възсѣднѣлъ на коня, почнѣлъ да ѣде ябалка и да се вира къмъ публиката, нѣ веднага стигнали до ухото му слухове: „Ето полудѣ сиромахъ“. Това се разнесло като молния на всѣкъдѣ. Мѣжду жандармитѣ, които го конвоирали, за щастие се намиралъ единъ албанецъ познатъ, който много му облекчилъ страданията. Прѣзъ пхтя още измързнѣли му краката, а до като стигнѣлъ въ Дебъръ отекалъ му и носътъ. Тикнѣли го въ наймръсната тъмница при каторжницитѣ, дѣто несносна е била венята. Истина е, че вѣрниятъ приятель на Пърличева Як. Сапунджиевъ, не закъснѣлъ да отиде въ Дебъръ. Съ подаръци и подкупувания, съ приятели, съ удало да склонятъ дебърскитѣ влиятелни личности и дебър. гръцки владика, Антима, сегашния митрополитъ на кюцовласитѣ въ Турция, да дѣйствуватъ за освобождението на Пърличева. Антима съблазнявалъ охридския митрополитски тронъ, та сиомогнѣлъ безъ пари само и само да спечели благорасположението на Охридяни. Освѣнъ туй Антимъ като Албанецъ съчувствувалъ на Пърличева, за дѣто послѣдния възхвалилъ въ поемата си „Арматолосъ“ албанцитѣ за нѣкои добродѣтели. Тѣкмо по туй врѣме стигнѣли отъ Охридъ и седѣми души старци съ доволно пари и всенародни умолителни прошения съ които молили за освобождението му; найсетнѣ се сполучило.

Срѣщу Коледа Парличевъ билъ освободенъ, нѣ той не можалъ да върви на краката си, а трѣбвало да го дигнатъ за мишцитѣ и да го изнесатъ. „Още нѣколко дена, пише Пърличевъ, и азъ бихъ свършилъ попрището си“. Трѣбвало да се яви прѣдъ Антима, мнимия си освободитѣль. Тамъ прѣстоялъ нѣколко сед-

мици на гости. На 15 Януарий 1869 прѣдали му книгитѣ и рѣкописитѣ, които му бѣхъ взели при обиска. Мѣжду тѣхъ намѣрилъ и чужди книги, които компрометирали даже и цѣлата охридско-прѣспанска епархия прѣдъ правителството. Българска и сѣрбска истории, разговоръ на петъ офицери, които си раздѣляли турската империя и пр. На 18 сѣщия мѣсець Пърличевъ весело и радостно отиразнувалъ въ къщи домашния си патронъ. Нѣ едва е могълъ да си отпочине у дома верѣдъ зарадваното си семейство, послѣдвалъ новъ арестъ. Тоя пхтъ той билъ само интерниранъ въ Дебъръ за да не може да продължи преподаването на български въ охридското централно училище. Слѣдъ тримѣсеченъ споргонъ въ дебърската грѣцка митрополия, Пърличевъ се завърнхлъ пакъ въ Охридъ.

Настанжло вече врѣме да тържествува народа; грѣцкиятъ езикъ се изхвърлилъ изъ църкви и училища появилъ се новъ животъ. „Жнахме онова що бѣше отдавна сѣяно пише Пърличевъ правдата възтържествува. Побѣдата бѣше съвършенна“. Подиръ тѣзи мъки и страдания и слѣдъ тържествената побѣда, рѣшава Пърличевъ да се ожени, „като на пукъ на мжчителитѣ си“, ако и да съзнавалъ „че който иска да се посвѣти на отечеството трѣба да е безбраченъ“. Пърличевъ на всѣки българинъ желае да има домакина като неговата: „нѣ вѣрно е, казва той, че быхъ билъ попомезенъ на отечеството, ако бѣхъ останжлъ свободенъ“.

Подиръ шесть мѣсеци отъ свадбата се появилъ случай да състави Пърличевъ и пѣсенъта за паданието на Охридската патриаршия. При първото испѣвание на тази пѣсенъ сълзи потекли изъ очитѣ на гоститѣ, не толкова отъ стойността на стиховетѣ, колкото отъ страстѣта, съ която се испѣла. Тази пѣсенъ е спомогнала много повече при искореняването на гърцизма, отъ колкото всичкитѣ погрѣдишни подвизи. Та е въодушевлявала много охридани и имъ вдѣхвала страшна умраза къмъ грѣцитѣ и всичко грѣцко. Пърличевъ освѣнъ туй съчинилъ и друга пѣсенъ противъ грѣцкото духовенство. Не сѣ минжли много мѣсеци и нашия Пърличевъ билъ поканенъ отъ почитенитѣ членове

на Цариградското читалище да прѣведе Илиядата. Пърличевъ я прѣвеждалъ на български не както щѣлъ, нъ както е можалъ. Въ попослѣднитѣ години на църковния въпросъ, когато охридани сѣ били отчаяни и материално съсипани, Пърличевъ заедно съ другитѣ учители служили не само безплатно, нъ даже споредъ силитѣ си подпомогнали на водителитѣ борбата, именно: Илия Чобановъ, Петъръ Огненовъ и Коста Размовъ, които си изгубихъ и цѣлия си имотъ въ подвига.

Гърнизмътъ най-послѣ билъ сломенъ и прѣзъ 1874 г., когато приближавало врѣмето да посрѣщнатъ първия български владика Натанаиля, Пърличевъ съставилъ една пѣсенъ по случай посрѣщанieto му. Нъ теглилата му не искали да се свършатъ единъ пътъ за винаги. Гордиятъ и откровенъ характеръ, какъвто имаше Пърличевъ, не се харесвалъ на Натанаиля. Погрѣшкитѣ на българския владика се посочвали явно, и откровенно го избличавали, затова и Пърличевъ не е можалъ да учителствува въ града вътрѣ, а билъ е принуденъ да се услови въ прѣдградieto, нъ скоро и отъ тамъ трѣбвало да напусне; Натанаиля не го оставилъ въ спокойствие. „Като че ли се свърши смисълътъ на живота му. Пърличевъ отъ тогава насамъ бѣше постоянно раздраженъ, подозрителенъ и рѣдко — доволенъ“. Пърличевъ най-сетнѣ се рѣшилъ да отърси прахътъ на нозѣтъ си и да замине за София, дѣто, споредъ писмото на г-нъ В. Диямандиевъ, мнозина родолюбци канили го да се залови за нѣкаква литературна работа и му обѣщавали всекакви улеснения. Нъ родолюбцитѣ, които го канили, станали невидни и Пърличевъ трѣбвало да заеме учителско мѣсто въ габровската гимназия по еллински и латински езици. Нъ габров. гимназия скоро се прѣобърнала въ реанна и Пърличевъ билъ поканенъ да стане помощникъ въ народната библиотека въ София. Влажността и мрачността на зданието го уплашили, та билъ принуденъ веднага да си даде оставката. Нъ въпрѣки туй работилъ буйно два мѣсеца. На всичкитѣ книги въ народната библиотека исписалъ заглавията. Заповѣдано било да се означатъ на всека книга: авторътъ, науката, съ която се занимавалъ, годината и пр. и пр. . . . Прѣди да свърши мудната си работа

очитъ го заболѣли отъ постоянното пишение. Най-послѣ Гюзелевъ съ увеличаване на платата, назначилъ го за учителъ въ Битоля. Служилъ и въ други градове, а найсетнѣ прѣзъ 1883-4-5 учителствова въ Солунската гимназия; скоро Пърличевъ се оттегли пенсиониранъ прѣкара въ огорчение и разочарование старинитѣ си въ Охридъ.

Болезтѣта, бѣдността и несправедливоститѣ, които испитвалъ посетнѣ прѣзъ живота си го накарали още повече да прѣзира страданията и смъртѣта. Ето какъ се изразява самъ той върху туй: „ни въ юношество, ни въ зрѣлостѣта си, ни въ старостѣта си не съмъ оцѣнявалъ живота. Ще повѣрватъ туй поне злощастницитѣ, ако не венчки“. Послѣдната му публична работа бѣше краткото, нѣ твърдо съдържателно словце, произнесено при посрѣщението на днешния охридски митрополитъ Григорий.

Въ Охридъ Пърличевъ се успокои за винаги на 25 януари 1893 г.

София 15 августъ 1897 г.

П. Баласчевъ.

Сердарътъ

Поема отъ Григоръ Ставридисъ (Нърличевъ) охридскииъ, вѣнчана на поетическия конкурсъ прѣвъ 1860 г. въ Атина.

Прѣвелъ въ проза отъ грѣцки Г. Баласчевъ 1)

—*—

Писъци се чуватъ отъ село Галечникъ въ Рѣка²⁾). Какво ли е зло постигнало мало и голѣмо, та всички сж се расплакали жално мильо? Градушка ли побѣ ниви златокласи? Скакалци ли допаднѣхъ? Или султанътъ пратилъ прѣди врѣме тежки данъци да събира? Нито е градушка побѣла ниви златокласи, нито сж скакалци допаднѣли, нито пѣкъ султанътъ е пратилъ прѣди врѣме да събиратъ тежки данъци: ами гегитѣ убили Кузманъ капетана, сердаринѣтъ, юнакъ надъ юнаци, и отъ сега за напрѣдъ люти разбойници албанци ще тѣпчѣтъ и оскверняватъ нашитѣ сѣнчести планини.

Тѣй приказвахъ смутени и поразени орачитѣ, вѣрнитѣ слуги на майка-земя; а женитѣ, като чухъ жалната вѣсть, скубѣхъ си коситѣ. Мѣлвата се издигаше до небеса и растеше бързокрила; а злокобникѣтъ, вѣстителъ на зливата, полетѣ и къмъ другитѣ племена. Тогава се расплакахъ вдовици и сирачета; а орачи и овчари — останѣхъ като отъ грѣмъ поразени.

1) Прѣводѣтъ на тази Нърличева поема бѣше за прѣвъ пѣтъ обнародвана въ списанието „Български Прѣгледъ“. Нѣтъ като броятъ на читателитѣ на това списание е незначителенъ, намѣрихъ за добръ да я прѣиздадѣ туку отдѣлно;

2) Краище въ Дебърско, съ нѣколко села.

* * *

Пролѣтна вечерь. На пѣтнитѣ врата сѣди жена, срѣдна възраст, съ гордѣ погледѣ, здрава, пълна. Като склучила рѣцѣ на крѣпкитѣ си колѣнитѣ, втренчила се тя въ оржжійната цѣва, която бѣше грижливо сама излѣскала съ дребно счуканѣ вѣгленѣ. Въ погледа ѝ блѣщи юнашка сила, амазонска сърченостъ и ангелска женска хубостъ. Гдинитѣ ѝ никакъ не покѣтнѣли красотата на цѣвнѣлото ѝ лице, което още сияе, като въ веселитѣ ѝ приятни млadini. Тази жена е Неда, клетата и достойна за похвала Кузманова майка. Потѣнѣла въ мрачни мисли, тя впила очи въ земята, защото прѣзъ нощта бѣше сънувала страшнѣ сънъ: „Стѣлповетѣ на домѣтъ ѝ изведнажъ и съ голѣмѣ шумѣ бѣхъ се срутили, и само въ срѣдата бѣ останѣлъ единѣ едничѣкъ, който подпираше сградата; но и него безчетъ страшни змейове, съ огнени очи, го клатѣхъ яростно. Найсетнѣ домѣтъ се сгромоляса, и куница развалини станѣхъ му гробнина“.

Тя не вѣрваше въ сънища; но мрачни прѣдчувствия вълнувахъ душата ѝ, и противъ нейната воля, мѣчителнитѣ призраци отъ ужасния сънъ все се мѣркахъ прѣдъ очитѣ ѝ. При всѣки шепотъ тя издигаше намръщеното си чело, като че ли нѣщо дирѣше, и пакъ го свалише, като овѣхнѣло цѣвте, безъ да знае защо и за какво. Който заминеше по край почтената вдовица, поздравяше я и криеше насълзениѣ си очи. Никой не се осмѣляваше да ѝ обади за злата орисница на еднородното ѝ чело, и едничката подпора на кѣщата ѝ, дѣсно крило майчино, и плашило за албанскитѣ люти змии, що опустошавахъ околността и разплаквахъ сирацитѣ. Майката се тѣкмѣше да тури на огнѣя котелъ вода, за да окѣше уморенитѣ стави на юнака, нѣ

него носѣхъ мъртавъ! Горката майка се надѣваше и сега да посрѣщне прѣмилиа си синъ, непобѣдимия царь на сѣнчеститѣ планини, наперенъ и силенъ, възседнълъ на враня коня, тѣй като често пѣти Кузманъ се възкачваше на планината съ върнатата си дружина, за да гони разбойниците, и всѣки пѣтъ се връщаше гордъ побѣдителъ.

Между туй зачу се внезапно шумъ отъ много народъ. Четирма гологлави албанци, носѣхъ печално и тържественно на рѣцѣ мъртвецъ. Морни и потни сложихъ тѣлото прѣдъ пѣтнитѣ врата. Тогава изведнажъ мало и голѣмо отъ близу и далекъ се струпа около мъртвеца като едно тѣло. Отъ всѣкъдѣ ехтѣхъ неутѣшими тѣжни писъци и ридания. Всички като че ли оплаквахъ наймило и найскъпо нѣщо на свѣта. До Кузмановия трупъ цвилѣше въ кръви облѣнъ конь, който отъ жалость бѣ спуснълъ гривата си надъ юнака и удряше съ копита и ровѣше земята. Съ разстреперани крачки пристѣпи и майка му; тя не повѣрва найнапрѣдъ очитѣ си — подвоуми се. Само по всенародния плачъ отгада сѣдбата си клѣта и веднага си спомни сѣнътъ. Тя изпицѣ колкото ѣ гласъ държеше, като лъвица първескиня, на която дръзки ловци сѣ отнесли рожбата ѣ. При тая гледка и най-жестокосърдиятъ пролѣ горѣщи сълзи, и цѣлото село ехтѣше отъ писъци. Неда хвърли убрусъ отъ глава и раздърпа дългитѣ си плетенки, а плачѣтъ ѣ се издигаше до небеса . . . „Сторѣте ми пѣтъ, вие малодушни селяни, извика тя яростно на тѣлпата: Чедото си да видѣж! О, жалки земни твари! Защо оплаквате Кузмана? Нимѣ за него сѣ малка награда майчини сълзи и роднински ридания? Нещастници, оплачете цвѣтороснитѣ си млади невѣсти, които ще станѣтъ

плячка на разбойниците! Клетници, кому ще се осланяте сега? Ето, Кузманъ, който бранѣше нашата бащина земя, като зѣницата си, умрѣ, погинж!“ Тълпата се стрѣснж и бързо се разшава да ѝ стори пжтъ. Тя съ распуснжта коса, и занесена като вакханка, се хвърли върху мъртвеца и съ жаленъ писъкъ обхванж студената му глава, както бършлѣннѣтъ обвива стволѣтъ на пѣкой огроменъ яворъ, комуто дължи своя животъ. Плачѣтъ ѝ растѣше и растѣше, и заглушителни гласове пълнѣха въздуха.

Безброй жени обиколихж герестната майка и като милогласни лѣстовици задумахж ѝ думи за утѣха. И полека-лека я отдѣлихж отъ хладното тѣло на милото ѝ чедо. А кой ли смъртенъ може слуша непогъртенъ женския плачевенъ гласъ?

* * *

Гегитѣ веднага слѣдъ туй пристжпихж гологлави, съ благоговѣние и умиленъ погледъ, безъ всѣка приструвка, съ скръстени ржцѣ, и най-стариятъ отъ тѣхъ казва: „Майко, имашъ синъ, комуто подвизитѣ ще възпѣватъ бжджжитѣ колѣна отъ уста въ уста. Славнитѣ му дѣла ще послѣдватъ юнацитѣ като него, а тебе всички пѣвци на земята ще прославжтъ, като славна майка юнашка. Но за Бога, поукроти малко тжгата си и послушай ме. Азъ ще разкажж дѣлата му, защото и Богу е угодно да се приказватъ и слушатъ юнашки подвизи“. И мъртва тишина се въдвори между многолюдния народъ.

„Днесъ на брой стотина души, като цѣпнѣхме въздухѣтъ съ пѣсни, стигнжхме въ Станъ. Да бѣше далъ Богъ, днесъ да не бѣше ни осжмнало! Въ този ужасенъ день толкова юнаци ги сполетѣ не-

шастие! Нѣкакъвъ зълъ духъ ни завлѣче на погибель! Прѣмили роднини, опитни въ биткитѣ, днесъ видѣхъ, да се прѣмѣтатъ като риби. Много майки срамно ще оплакватъ чедата си, а женитѣ — мъжетѣ си Десетъ вакли, виторози овни грабнѣхме отъ близката кошара; а нѣкои отъ насъ нахълтахъ въ Станъ, строшихъ вратитѣ, потърсихъ чистъ хлѣбъ и заграбихъ до десетъ красиви момичета отъ прѣгрѣдкитѣ на родителитѣ имъ, за да прислужватъ на гошавката. Но, ето че Богъ, милостивъ надъ злочеститѣ, съзрѣ това отъ далечнитѣ небесни височини и чу страшнитѣ охвания на невиннитѣ. Ролята на бичъ божи зае витезътъ, твоя синъ, който си е прѣдначерталъ и ужасни планове

„Ний заклахме рудитѣ овни и, като ги одрахме опитно, набодохме ги на рѣжни. Обагри се черната земя отъ кръвта на овнитѣ; нъ за туй слѣдъ малко се готвеше, като червенъ порой, да се пролѣе кръвь юнашка върху сѣщата земя, тѣй като нищо не се е отървало отъ окото на създателя. Петъ огньове накладохме, и на всѣки се печехъ по два овна. Щомъ силниятъ и всепояденъ огънь опече месото, угасихме жаръта, насѣдахме радостно десетъ по десетъ подъ сѣнчеститѣ дървета. И като орли, отъ гладъ изтощени, лакомо се спуснѣхме да грабимъ тлѣстото месо и бързо да ѣдемъ; а красивитѣ прислужници наливахъ въ глиненни канати и ни подавахъ студена водица. Но нашитѣ наемни войници, слѣдъ като се нахранихъ добрѣ, взехъ да ги оскърбяватъ съвсѣмъ нахално. Тогава отвсѣждѣ екнѣ, буйно кикотенѣ съ злокобно прѣдзнаменование; и очитѣ на докачителитѣ се просълзихъ, като че ли всичкитѣ грозѣше опасность, а младитѣ момичета мълчахъ и се червехъ, като аленъ божуръ. Азъ

укорихъ ругателитѣ строго, но необузданата буйна младостъ не слуша старчески съвѣти, защото и ужасното Божие бѣдствие бѣше вече надвиснало надъ главитѣ ни. И когато яркото слънце стоеше спрѣсно срѣдъ небесния сводъ, внезапно, срѣдъ кръсцитѣ на гощавката, заде се юнакътъ, страшенъ, възседнахъ на конь, съ десетъ мина храбри другари, и всѣки отъ тѣхъ се тъкмеше да нападне на невъорженъ. Но доблестниятъ Кузманъ дава знакъ съ глава и не имъ удобрява туй. Той имъ вдъхва дързостъ и веднага праща до насъ вѣстителъ за борба. Тогава отчаяни, докатоचितѣ почнахъ безъ воля и полека да се обрѣжватъ за отбрана, защото трѣперѣхъ прѣдъ близката смъртъ. Тѣ, като си спомнихъ псувнитѣ, чувствувахъ, какъ се смързва кръвта въ жилитѣ имъ. Тогазъ Кузманъ веднага извика на вѣрната си дружина: „Храбри момци отъ Рѣва, бждете мъжествени! Отъ нищо не се бойте, а само бесчестието прѣзрете. И сега се покажете смѣли! И ако нѣкогашъ ви е почерпила вдовица съ ройно вино, за да уталожки силната ви жажда, ако сираче съ почетъ и умиленъ погледъ е цѣлувало мощната ви дѣсница, ако всѣки единъ отъ насъ, като е държалъ почетно мѣсто въ веселитѣ гощавки, гордѣлъ се е съ първенство, и ако найсѣтнѣ на васъ първенъ се е поднасяла каната съ ройно вино и всѣки съ усмивка ви погледвалъ, — нека всичко туй си спомнимъ и въ тазъ кървава битка нека се покажемъ храбри, за да не ни хулжтъ хората, че наистина сме недостойни за почести, че несправедливо се хвалимъ и напусто се перимъ. Напрѣдъ! нашата написана сждба е въ Божиитѣ рѣцѣ“. Като исказа всичко туй, Кузманъ, разпали вродениятъ имъ духъ и държейки въ дѣсна рѣка

двуостра сабя дамаския, полетѣ, яхнѣлъ на конь-вихрогонъ. А върната му дружина отъ славни десетъ мина и тя тичешкомъ послѣдва поривния бѣгъ на коня, дишейки гневъ и яростъ за отмъщение, като вълна вихрогонна, буйно полетѣ съ гръмогласенъ викъ. Загърмѣхъ огнедишни пушки, и засвѣткахъ саби, като свѣткавица. Геги падахъ безброй и се валяхъ по земята. Нѣ неравна бѣше кървавата борба, и тѣ прѣклонихъ найсетнѣ глави. Тѣй имъ било писано! Тѣ нѣмахъ нито мѣдни грѣди, нито желѣзни ржѣ; нѣ и тѣхъ ги бѣ майка родила. Тогава само твоятъ Кузманъ остана въ лотата борба.

„Самъ самичкѣ, като гигантъ сторжкѣ се постави противъ неприятелската фаланга. Коньтъ му хвърчеше, като вихъръ, на кждѣто го увеличаше волята на мощния ѣздець; и съ ловкостъ, на змия ехидна цѣпѣше неприятелския строй и пазѣше драгия си витезь. А той верѣдѣ борбата като свѣткавица прѣпускаше послушния си конь. Всѣки неговъ погледъ бѣше грѣмъ за неприятеля, а всѣки ударъ — смъртъ, и въ единъ мигъ само напредъ, назадъ и наоколо, като се обръщаше съ орловия си погледъ, въртѣше мечтъ си тамъ, дѣто го застрашаваше поголѣма опасностъ. Черната земя се обагри отъ албанска кръвъ! А коньтъ отваряше широко ноздритѣ си и цвилѣше, защото и той бѣше доблестенъ съучастникъ въ побѣдата. Той тѣпчеше тѣлата на паднжлитѣ борци, които пшкахъ. Охканията бѣхъ ужасни! Тогава Кузманъ, прѣдъ изуменитѣ очи на албанцитѣ, заприлича на страшенъ демонъ, на кървожаденъ зълъ духъ, вѣстителъ на отмъщение, и покровителъ на страдалцитѣ. Въ разгара на борбата никакъ не приличаше на смъртенъ

човѣкъ, и подъ неговия ножъ падахъ албанцитѣ, като жълти класове подъ сѣрпа на жетваря.

„Тогавя нашиятъ войвода Махмудъ, наскърбенъ заради сѣсипията ни, налетѣ като орелъ и пожела да се опита въ борба съ твоя синъ Кузманя. Той намръщи чело и съ кървавъ погледъ, като държеше въ двѣтѣ си рѣцѣ пищове и ятаганъ въ устата си, внезапно застанъ смѣлъ прѣдъ него. Изведнажъ се чухъ два пищовни гърмежа, и два куршума исхвъркнахъ да дирѣтъ юнашко месо. Едниятъ засегна отъ лѣвото юнашко рамо тамъ, дѣто ключътъ се слобява съ лопатицата; а другиятъ съ голѣма бързина изфуча въ въздуха и, безъ да закачи топло месо, подкопча земния прахъ. Веднага Кузманъ съ горчива усмивка налетѣ върху му и, като се исправи на врания си конъ, застигна го, прѣди още Махмудъ да хване дръжката на своя ятаганъ, и веднага дигна сабя дамаскина и я насочи и удари на мѣсто съ сполука, въ лѣвата часть на гърлото, тамъ дѣто шията гордо се издига отъ туловището. Масивнитѣ кости никакъ не се възпротивихъ на остроото желѣзо; то, като дѣлѣше месо и кости, стигна до дѣсната мишница. Тѣй дърварѣтъ съ единъ само замахъ отсича цѣлъ джбовъ клонъ. Първомъ падна главата и дѣсната рѣка отъ самото рамо на албанския войвода; а сетнѣ се повали самиятъ му трушъ върху мъртвитѣ тѣла, що покривахъ земята. А топла кръвь бриждеше отъ зинжлата страшна рана.

„Много леки рани имаше по Кузмановото юнашко тѣло; имаше не по-малко и такива, които на дълбоко закачахъ вътрѣшноститѣ му прѣзъ ребрата. Но Кузманъ люто разярень, като огъвъ неугасимъ, дордѣто бликаше топла кръвь отъ ранитѣ му, все

още ждѣнѣше за кръвь. Но, щомъ прѣсекнѣ животворниятъ потокъ, прѣлони и той блѣда глава, прошепнѣ нѣколко думи и тутакси паднѣ отъ коня съ голѣмъ шумъ — като старъ джбъ, който стоялъ противъ толкова бури, и найсетнѣ се сгромолясва и той отъ многото и тежки удари на дръзки дърваръ, но смазва при паданието си и самаго него.“

* * *

Това разказа албанецътъ, а майката, която до тогава, като изумѣла гледаше въ него, прималѣ, докато го слушаше, и съ оцетъ подкрѣпи силитѣ си. Тя поднови горестния си плачъ за милото чедо, и многолюдниятъ народъ, като вълни по дългъ брѣгъ, веднага подзе задружно плачевната пѣсенъ. И когато прѣстанѣхъ малко писъцитѣ и тжгитѣ, разказвачътъ допълни още и туй: „Майко юнашка! Не плачи за Кузмана, не го жали, защото той по Божя воля се намира въ рая, гдѣто участвува въ неизказани радости, и твойтъ плачъ само безпокои душата му: той паднѣ славно, защитавайки бащиното си огнище, а не като разбойникъ, когото Тѣмида гони и го хвърля безопадно въ мрачната тъмница. Той не умрѣ като робъ, окованъ въвъ вериги, нито пѣкъ люто задушенъ, отъ проказа, нито отъ смъртоносенъ гладъ, нито се удави въ бурни вълни, нито пѣкъ боленъ легнѣ отъ нѣкоя болестъ злотрайна, като жена да окапе въ леглото, нито умрѣ отъ друга жалка смъртъ. Но, ако и да бѣше изпърво още тежко раненъ, като вдѣхваше страхъ и трепетъ на неприятеля и слѣдъ като погуби многобройни врагове, паднѣ въ славната борба, отмѣстителъ зарадъ насилия. Той саморочно въ ужасната борба съ страшни болки и страдания затри

казаци, ублажавалъ съмъ и Гърция — кърмачка на храбри юнаци, остарѣхъ въ битки и много градове видѣхъ, служейки на Шкодралията, ала нийдѣ не срещнѣхъ такъвъ юнакъ, като твой синъ. Майко юнашка! Блажена да бѣде на вѣки твоята нѣнка, що го е кърмила; той се показва достоенъ за твоего гоино млѣко: той паднѣ славно въ засмѣнитѣ прѣградки на побѣдата, като не засрами ни най-малко родѣтъ си. Юнашка майко! Свещена ще бѣде оградата, която ще ечи отъ твой плачъ, и ни единъ храбръ албанецъ не ще се осмѣли да бутне вратата, или да похлопа обеспокоително, за да ти иска гозба, тѣй като има многа богати рай, готови да нахранѣтъ и напоѣтъ до ситостъ албанеца съ изобилна месна трапеза. И азъ винаги ще почитамъ този покривъ, дѣто Кузманова майка ще прѣнася горчивата си тѣга. Ето даваме ти дума, и знай, никой пѣтъ нѣма да се промѣлви, че албанецѣтъ е прѣстѣпилъ сторената вѣра и клѣтва!“

Веднага се наведоха съ благоговѣние прѣдъ студеното тѣло на мъртвеца, стиснѣхъ яко неговата дѣсница и се заклежъ въ свещената си беса: „Юначе надъ юнаци! Заключавамъ се тукъ прѣдъ тебе, че никога не ще наскѣрбѣжъ обичната ти майка, нито ще допуснѣ, до колкото ми иде отрѣжки, другъ смъртенъ да докачи домѣтъ ти“.

Тѣй се заклежъ гегитѣ, чеда отъ коленото родовито на многошумнитѣ пелазги. А Неда, като отъ грѣмъ поразена, безгласна като риба, издигнѣ глава и втрѣнчи благородния си погледъ въ албанския войвода. Найсетнѣ тя съ голѣма дързостъ се обърнѣ и му продума, защото скрѣбѣта задавяше майчинитѣ гърди, и гнѣвътъ бликаше въ нейнитѣ уста: „До кога хищници и голаци боси, ще таите зли за-

мисли? Още ли, разбойници ниедни, ще правитѣ кроежи за грабежи, краджи и убийства? Клетници! не си ли спомните, какъ неотдавна ви порази мощната дѣсница на Всевишния? Или се радвате дивашки, че Кузманъ погинѣ! Нѣ Рѣка ще въскрѣси и други храбри ратоборци, и тѣмъ ще станѣ азъ войвода, и въ гѣститѣ гори ще слѣдѣж вапитѣ дири, докато сама загинѣ, или пѣкъ васъ затриѣ! Защо съмъ жива, ако не си отплатѣж за кръвѣта на чедото си? За мене е подобрѣ въ биткитѣ да намѣрѣж смъртъ или побѣда! Ако Богъ иска, на драго сърце, ще отхвърлѣж тежкия товаръ на живота, за да видѣж пакъ сина си. А ти на пусто ми хвалишь Кузмана, като юнакъ надъ юнаци, когато си му врагъ по вѣра. Юначество на коварни похвали малко важи; неприятелскитѣ дарове сѣ омразни. Никакъ не ме радва вѣнецъ, който се увива отъ ржката на злосторника; защото той тайно въ ума си замисля други злодѣйства. Хвалби ще му пѣжтъ опечаленитѣ албанци и албанки, на които избѣ Кузманъ милитѣ родини! Тѣ ще разправятъ славата му, дѣлата му, които и ти си видѣлъ съ очи и тукъ ни разказа. Споредъ клетвата ви, албанецътъ отъ кротки рай ще дири дневната си прѣхрана, и само Кузмановиятъ покривъ ще бѣде неприкосновенъ. Нѣ тѣзи шумни думи и клетви не ме плашѣтъ; моятъ домъ е свещенъ, и въ него има много оржия и барутъ доста, а Неда е достойна мѣжки да ви посрещне. И мнозина други да се стекѣтъ съ васъ, тя, като се надѣва на Божията помощ, смѣло ще ви посрещне, и борбата съ кръвъ ще се запечати. Но понеже вие сте носили на ржцѣ издѣхнѣлъ Кузмана и сте извървѣли дългъ пѣтъ, считамъ противозаконно азъ да захванѣ борба

вира изворъ вода, и наоколо отъ край до край шумоли рѣчица; тя се извиа и лжкатуши, катъ змия влѣчуга и влѣче бистра и прозрачна като кристалъ водица. Едвамъ може да проникне до тамъ слънчева лжча. Тамъ първенъ закукува, върху сѣнчести вѣйки, кукувица, като пролива звукове нѣжни, жални, за да извѣсти пролѣтѣта. Тамъ до стари върби, подъ сѣнка, на хладовинка, уморениятъ замисленъ пѣтникъ, като слуша съ възторгъ шуртенъето на водитѣ и чуруликанъето на птицитѣ, не му се щѣ да си иде. А веселата и засмѣна природа и тя му шепне: „човѣче, остани тукъ още малко!“ Тази рѣтлинка е вѣчно жилище на починжитѣ и крие прахътъ на умрѣлитѣ отъ село Галечникъ. Царскитѣ рѣжотворни градини не сж тѣй привлѣкателни. Само тамъ вирѣе и цѣвти ситно и низко подлѣсково цѣвте, емблема на скърбъ, и гробоветѣ сж покрити, като че ли съ пѣстро цѣвтенъ килимъ, отъ тѣзи подлѣскови сини цѣвта: тѣ сж тѣй на гжсто поникнали, щото нито педя земя може да се види. Пѣтникътъ отдалечъ още, като усѣти приятната миризма, неволно се спира; той забравя, накждѣ е потеглилъ. Тамъ често жена съ чернъ убрусъ оплаква наймилото на свѣта. На върха на рѣтлинката личи мѣжду другитѣ единъ гробъ отъ бѣлъ и чистъ мраморъ. Надъ плочата има изящно изваянъ черепъ съ другитѣ емблеми на смъртѣта. Подъ мраморния кръсть откъмъ западната страна има отворена дупчица, и вжтрѣ въ нея блѣщучка денѣ и нощѣ кандилце. Тукъ почива Кузманъ капетанъ! Еднажъ въ годината на крайния върхъ отъ рѣтлинката излизатъ момитѣ отъ Рѣка съ подлѣскови вѣнци и възпѣватъ съ жаленъ гласъ Кузмановата слава. А всѣка вечеръ като пощенъ при-

зракъ тамъ ходи дѣвица, облѣчена въ черно расо, погърбавена. Въ ржка държи маслениче, налива елей и пази денонощно свѣтлинката на кандилцето. Съ подлѣскови цвѣта тя вѣнчава изящно изваяния черепъ и, като пролива сълзи горещи, съ тихъ гласецъ плаче и нарежда драгия си годеникъ. Това е Мара, дълбоко нажалената Томина дѣвойка. Още сие хубостята ѝ подъ расото. Нейниятъ умиленъ погледъ хвърля въ мечти и мисли нѣжната душа на юноша красавецъ. Но на погледа ѝ найясно личи мрачна душевна тѣга, а на лъчезарното ѝ гладко чело е изобразена напрѣгната дълбока скърбъ. Тѣй люто нажалена тя служи въ Божия домъ като калугерица. А розовиятъ цвѣтъ на нейното лице е поовѣхналъ отъ тѣгата. Чезне тя и линѣе, като воскъ прѣдъ пламъкъ. Отъ день на день като странѣше повече отъ обществото, тя бѣше все замислена. Тя често си шепнѣше тайнствени думи, а селянитѣ я наричатъ луда.

Слѣпъ просякъ прочутъ пѣвецъ, свирейки на двуструнна гусла, пѣше тази пѣсень и азъ я записахъ вѣрно.

Освѣнъ пѣсенъта за Кузмана Пърличевъ е ималъ прѣдъ видъ и други хайдушки пѣсни. Тази грѣцка поема на Пърличева и до днесъ още заема най-видно мѣсто въ новогръцкия изяшенъ епосъ, което ѝ се отрѣдило тогава още отъ атинското общество. И наистина звучниятъ и лекиятъ стилъ, заедно съ омеровското величие на многобройнитѣ ѝ епизоди, които сж твърдѣ духовито съставени и искусно вплѣтени въ едно стройно цѣло, поставятъ я много високо прѣдъ другитѣ новогръцки творения отъ тоя родъ.

На слѣдующата година Пърличевъ написалъ и друга много пообѣмиста поема пакъ на грѣцки, озаглавена „Скендер бей“. Той я оставилъ при единъ позижтъ съ поржчка да я прѣдстави на конкурентата комисия. Обаче прѣзъ 1862 г. Григоръ получилъ си я назадъ, безъ да му пише познатия, каква е била присъдата на комисията върху тази поема. Тя е сложена въ перимувани стихове. Въ езика ѝ вѣе старина, както и въ „Арматолосъ“, нъ той е силенъ и пѣстъръ, и сж твърдѣ сполучливо употрѣбени изразителни и мощни епитети.

„Главното съдържание и интереснитѣ части на поемитѣ образуватъ многобройни епизоди, духовито съставени и майсторски вплѣтени въ едно цѣло. Само че тѣ страждатъ тукъ тамъ отъ извѣнмѣрна дългота. А инакъ планътъ на епопеята не е съвѣмъ безъ недостатъци. Така, голѣмата частъ отъ историческото величие на Скендербея, извѣстенъ епически герой, се отнима съ туй, че се възпѣва само една отъ неговитѣ побѣди, когато той прѣзъ цѣлия си животъ се е борилъ за свободата на своето отечество. А като кара Господа да се вмѣсва въ човѣшкитѣ работи (по примѣра на Хомера), той

не прави туй винаги сполучливо. Тъй напр., когато Господъ се сърди на гърцитѣ поради малко достойната за него причина, че тѣ прѣдпочитатъ въ молитвитѣ си името на пророка прѣдъ неговото. Нъ гнѣвливитѣ Божии думи (насочени срѣшу християнитѣ) . . . не се изпълняватъ. . . . Върѣки тоя недостатъкъ и нѣкой други, и двѣтѣ поеми притѣжаватъ многобройни истински епически хубости“.¹⁾

Поемата „Скендербейсѣ“ не е напечатана и на гръцки, ами се чува въ ръкописъ. Освѣнъ тѣзи двѣ гръцки поеми Пърличевъ загатва и за нѣкакви стихотворения, нъ дали ги обнародвалъ нѣкъдѣ, не е извѣстно до сега никому. Съ неговото заминувание отъ Атина спира се за винаги дѣятелността му въ полза на гръцката литература. Пърличевъ като учителъ въ Охридъ започналъ да подготвя населението за прѣмахването на фанариотското иго. Той въ Охридъ захванълъ да учи и български езикъ. Прѣзъ 1867 год. Пърличевъ е съчинявалъ и произнасялъ образцови слова на българско-македонско нарѣчие (глед. вѣстникъ „Македония“ 1867 г. 18 февруари 15 Јулій), а на слѣдующата пролѣтъ заминълъ за Цариградъ да учи славянскыи езикъ при Ив. Найденовъ. На 1869 год. прѣзъ пролѣтъта Пърличевъ написалъ пѣсенята за паданieto на Охридската Архиепископия на българомакедонски диалектъ.

Подиръ нѣколко мѣсеци прѣдложило му Цариградското Читалище да прѣведе Хомеровата Илиада. Въ отговоръ писалъ Пърличевъ, че приема, нъ „ще скратя: многажъ Омеръ си: ще прѣведж само блестящитѣ страници на Илиаджтж и ще ги съединя,

¹⁾ Вжж Geschichte der neugriechischen Litteratur von A. Rangabè u. Daniel Sanders, стр. 170. . .

така чтото да съставятъ нѣчто си цѣло“. Ето какъ гласи туй писмо на Пърличева до читалището за да види читателя, какъ разбиралъ тѣзи робота самъ Пърличевъ . . . „Да се преведе Омиръ е едно отъ знаменититѣ дѣла, което бѣ показало, че народътъ ни напрѣдва. Това бѣше дѣло на младежитѣ дошли отъ Европа, или на Славейкова, или на когото и да е, който да знае старобългарскій, толко добръ, колкото и Елинскій. Англия съ богатийтъ, обработенитѣ и еластикъ свой языкъ, сега скоро се удостои да има преводъ на Илиада. Омиръ преведенъ добръ на Българскій ще докаже всякадѣ че сме живи и достауважаеми Българе. Поезията (а не мъртвото стихотворение) възвишава человѣка, го облагородява, го прави чувствителенъ къмъ все що е добро, красно, благородно, великодушно; силно го привлича къмъ чтение, когато е природна, лесна вразумителна, както е омировата. Омиръ е по лесенъ отъ днешнитѣ гръцки журналисти, защото не пише ничто вънъ отъ природжтж; затова стиховетѣ му ся лесно изустиятъ. (Пърличевъ знаеше ги сички изусть). Такава книга ще ся въведе въ вси къщи и колиби. Но знаете че Омиръ е дългословець и многождъ дреми. Ще ся потруда, по възможности, да отбѣгнж недостатъцитѣ му. Ще бжда строгъ на все що е излишно. *Indignor quadoque bonus dormitat Omerus.*

„Не ще напишж ни единъ стихъ излишенъ или студень, тѣй щото дѣйствието да върви съ исполински крачки, и любопитността да се възблагодари и постепенно да се наострява, и книгата да стане малка и ефтина да се въведе всякаде, съ еднж рѣчь да привлече къмъ чтение. Бы било безумно да проведж точно, буквално. Тогава цѣльта ми не е сполучена. И тѣй преводътъ ми ще бжде сво-

боденъ. Сравнете преводътъ ми съ Рускый, или съ първобитното, и съмъ увѣренъ, че ще исповѣдате какъ цѣлѣта ми е сполучена. Ахъ! да знаяхъ по добръ старобългарскый! Въ преводътъ срѣщамъ много трудовы и забавы. Когато единъ стихъ е добъръ, силенъ, природенъ, значи че е обработенъ. Трудътъ ми искамъ да улесни чтеннето Пишете ни Ако насърдчаніето е значително — ще преведж, съ Божіхъ помощъ, не токмо Илиадж, но и Одусеж и вси други омирически стихове и по изящныты на другыты елинскы поеты п-вси тія книги ще бжджтъ неотнемено притежаніе на Българекото въ Царигр. Читалище, защото поетыты не сж ныкога търговци Има іоще десетина стихове за да се свърши Илиадосъ алфа, но только достигнжхъ. И отъ только обаче можете да сждите, что съмъ приложилъ и что съмъ примълчалъ, и дали имамъ право да направя така“. (Читалище книга 13, 1871 година).

Редакцията на „Читалище“ отговорила на Пърличева на туй писмо, че приема предложението му съ възторгъ и обнародва първитѣ двѣ пѣсни, прѣведени по горѣоказанія начинъ, като почна съ 11 книга, безъ да укаже на самия планъ, по който е предприелъ Пърличевъ прѣвода си. Тя възхвали прѣвода до небеса, като каза: „прѣводътъ на г. Пърличева ще да направя епоха“ въ българеката книжнина. Малко подиръ появяванието на една само часть отъ Пърличевия прѣводъ, послѣдва критиката на Н. Бончовъ въ Периодическо Списание 1871 г. I год. кн. IV.

Н. Бончовъ изхули както редакцията на читалище тѣй и Пърличева. Така напр., по адресъ на редакцията каза: „нито умѣе да оцѣни слабп-

атъ трудъ на г. Пърличевъ“. „Тогавя не казвайте, че преводитѣ Омира и преводѣтъ ви прави епоха, а кажете посмилено: подражане Омиру на г. Пърличева. Тогавя друго“. (стр. 93). Относително пакъ самия прѣводачъ намираме слѣдующето, което е достатъчно да охарактеризира самата критика: „г. Пърличевъ не е преводилъ Омира, а го е остриженъ предложилъ на Българетѣ и допълнилъ и украсилъ по свой вкусъ“. И още като заключение: „Отъ това види читателятъ какъ е изопаченъ Омиръ въ безкнижний преводъ на г. Пърличева. Г. Пърличевъ намѣрилъ за нужно да изостави, такоречи сичката распря на Ахилеса и Агамемнона, която е най-главното нешто въ първата расподия“ (стр. 109). А на стр. 93 писа Бончовъ: „Да ни прости великата сѣнка на стареца (Омера), че съ неумѣнието си дерзаемъ да го прѣводимъ на български“.

Тази безпощадна критика на Н. Бончовъ нѣмаше да се появи, ако редакцията на читалище едноврѣменно съ появяването на Пърличевия прѣводъ, обнародваше и планѣтъ, който самъ Пърличевъ бѣше съобщилъ по своята работа, както го намираме въ писмото му до редакцията. Бончовъ строго осеждаше Пърличева, че е прѣдставилъ остриженъ Илиада. Къмъ неговото мнѣние по послѣ се присединяватъ: А. Тодоровъ и пок. Д. Матовъ. Първия ни казва, че „който отива да чете Хомера, той дистри и Хомеровска поезия, която затуй трѣба да му се дава и съ оригиналнитѣ свои качества Строгата оцѣнка на Бончева досѣгаше тая страна отъ прѣвода на Пърличева и ако щете — отъ неговия талантъ“. (Български Прѣгледъ год. I кн. VI.

стр. 171). А втория приема че „справедливо осж-ди Бончевъ прѣводача, за гдѣто съкратява Омера и гдѣто измѣнява и самия размѣръ на оригинала. Но за жалъ, той се нафърли върху Пърличева, безъ да оцѣни неговитѣ изразителни провинциализми, както и неговата поетска дарба“. (Български Прѣгледъ год. II кн. отъ февруари м. стр. 170) Пърличевъ, освѣнъ обясненията въ писмото си пише въ своя защита и слѣдното: „Трѣбваше ли за хатѣра на педантитѣ да прѣведж точно вситѣ праздни разговори, кѣито и най-страстнитѣ любители на поезията не ги четатъ? . . . Омиръ не пита точенъ ли е, нъ полезенъ ли е прѣводътъ Знаете ли, какъ прѣведе Флорианъ Донкишота? Знаете, че и други скратиле Омира? Мѣжду всичкитѣ лоши прѣводи нѣка се приложи още единъ Агамемнонъ, възхищенъ отъ юначеството на Тевкра, го въодушевява тѣй: „Стрѣляй така, и прослави отца, който те възпиталъ, ако и да му бѣше ти синъ незаконенъ“. Днесъ простено ли е това? Изражения въ Омровий вѣкъ силни, днесъ не сж приети. Други вѣкъ, други прави. Омиръ оприличава противъ не тѣкмо съ левови и барсови, но и съ венри и съ мухи и съ осли. Днесъ таки метафори могатъ да огрозжтъ цѣла книга отъ най-приятнитѣ“.

Пърличевъ искалъ да направи своя прѣводъ на Илиада съврѣмененъ, всѣки да го чете съ поголѣмъ интересъ; тѣй като той „не писалъ за Еллини“. На помощъ Пърличеву се притече и г. К. Величковъ. Той пише, че редомъ съ недостатъцитѣ, Пърличевия прѣводъ на Илиада „сдържа и качества и достоинства и то такива, които го правжтъ единъ талантливъ опитъ да се прѣдаде на български великата грѣцка епопея. Ако критикътъ Бончовъ

не е видѣлъ добритѣ страни въ него, вината за това е въ изходната точка, отъ която е тръгвалъ, и която му е погрѣшила да примѣни къмъ своя трудъ единъ поширокъ и по-безпристрастенъ методъ (глед. въ календаръ „Св. Кирилъ и Методий“ за 1894 г. студията на К. Величковъ върху „Прѣводътъ на Илиада отъ Гр. Пърличевъ“¹⁾).

„Това което критиката счела за погрѣшки състои въ съкращения и опущения обмислено правени по единъ общъ и отрано опрѣдѣленъ планъ, съставенъ отъ вѣща рѣка, благодарение на който прѣводътъ е запазилъ характерътъ на едно стройно и хармонично цѣло. Гр. Пърличевъ би заслужилъ справедливъ упрекъ, който би унищожилъ всеко достоинство въ трудътъ му, ако съкращенията и опущенията, който е направилъ въ оригинала, би могли да се припишатъ на единъ необмисленъ произволъ. Сега може само да се съжалява, че е прѣдприелъ въ тоя видъ прѣвода на Илиада.

Може да се съжалява толкова повече, че Пърличевъ е притежавалъ най-важнитѣ качества за да прѣдприеме и извърши единъ текстуаленъ и пълненъ прѣводъ на грѣцката епопея. И най-важното отъ тия качества е това, че той е поетъ²⁾. И когато дори той би заслужилъ упрекъ за всичко друго, има въ него едно нѣщо, което винаги ще успѣе да го спаси, и то е езикътъ. Пърличевъ не е прѣвелъ Илиада на литер. български езикъ. Той го е взелъ за основа и е внесълъ въ него форми и свойства заети отъ старобългарски язикъ и отъ македонското или по

1) Г-нъ Величковъ при изработването на тази си сериозна студия не е взелъ прѣдъ видъ писмото на Пърличева до Читалището, вслѣдствие на което и нѣкой разсъждения по въпроса не еж на мѣстото си.

2) Пърличевъ билъ живъ, когато се писвала студията му.

право отъ македонскитѣ нарѣчия, и съ тия три елемента е успѣлъ да създаде единъ инструментъ чудно удобенъ за цѣльта, за която се е прѣдзначаваъ. Българекій языкъ е приелъ така една оригинална и архаическа окраска, пълна съ прѣлестъ. Пърличевъ е повторилъ, съ въведение въ новий ни языкъ, на форми и свойства отъ старобългарекій языкъ единъ опитъ правенъ много пжти прѣди него, нѣ който веѣкога е излизалъ несполучливъ и затова не е оставилъ никаква дия въ литературний ни языкъ. Като чете човѣкъ прѣвода на Илиада иде му да съжалява, че при образуването на литературний ни языкъ, не били вземени въ разчетъ ни старобългарекій языкъ, ни македонското нарѣчие и не съ влезли въ съставътъ му форми, на които отсжтветнието така живо се чувствува. У всички ония, които съ се опитвали да приближатъ новий литературенъ языкъ до старобългарекій, елементитѣ заети отъ тоя послѣдний, се явяватъ насилствено прилѣпени на языка. У Пърличева нововеденията . . . така вѣщо се сливатъ съ языка, щото не ви се прѣдставяватъ ни най-малко да го изнасилватъ Въ веѣки случай трудътъ на Пърличева не е трудъ загубенъ Искамъ да кажа, че прѣводътъ му въпрѣки всичкитѣ недостатъци, които може да му се вменятъ въ упрекъ, отражава въ себе си хубостъта на Омира въ достатъчна степенъ за да може да се чете съ наслаждение“. (К. Величковъ въ календара на „Св. Кирилъ и Методий“).

Не само К. Величковъ се произнесе съчувствено спрямо Пърличевия прѣводъ, нѣ също М. Балабановъ, като редакторъ на Читалище, той писа: „Съ усердіе спѣшимъ днесъ да обнародуваме въ Читалище една часть отъ хубавия му и гладкъ прѣ-

водъ на първата пѣснь на Илиадъ“. Почти еднакво похвално къмъ Пърличевия прѣводъ се произнесе посетитѣ и П. Р. Славейковъ, именно: „На рочито обнародуванъ днесъ, прѣди Омировиты стиховы, цѣлото почти до Настоятелството писмо, съ което г-нѣ Гр. С. Пърличевъ бѣше придружилъ драгоцѣнни си книжевенъ и поетическый трудъ“. (Глед. Чит. априлска кн. 386 стр.)

Само единъ филологъ, г-нѣ А. Тодоровъ, е останалъ найнедоволенъ и до сега отъ Пърличевия прѣводъ, и казва „такмо днесъ не е врѣме вече да се издава първиятъ му прѣводъ на „Илиада“. При това г-нѣ Тодоровъ позволилъ си да твърди, че редакцията на „Читалище спрѣла е понататъшното издание на Пърличевия прѣводъ затова, че „тоя прѣводъ напълно заслужи оная оцѣнка на Неша Бончовъ“. (Виж. Български Прѣгледъ год. I кн. VI стр. 171). Това не е никакъ вѣрно. Вѣнчания поетъ, а не Грѣбенаровъ. който ни наймалко не разбира отъ критика, прѣдава на огъна цѣлия си трудъ. Това е слѣдствието отъ Бончовата критика и отъ буйния и чувствителенъ темпераментъ на Пърличева, какъвто го знаемъ отъ младинитѣ му. Нека чуемъ, какво ни говори самъ той върху туй: „като видѣхъ тѣзи критика казахъ си, ще направѣ другъ Илиадъ“. Зехъ цѣлата Българска Илиада, ѣхъ хвърлихъ въ очага и тутакси ѣхъ полиза огънь-тъ!“ Нъ съ това не се свършила работата. Пърличевъ се убѣдилъ, че не знае български книженъ езикъ. „Критикътъ, пише Пърличевъ можеше да каже само туй: Пърличевъ не знае Българскый“ и тогава азъ наистина бихъ былъ пораженъ“.

Дълго врѣме, слѣдъ появяваннето на Бончовата критика, Пърличевъ захвърлилъ перото си и почти

нищо не писвалъ. Обаче посетилъ, пакъ се заловилъ съ прѣвода на Илиада, нѣ веќе на славянобългарски езикъ. Цѣлия прѣводъ на Илиада на такъвъ езикъ се памира и днесъ на съхранение у г-на В. Диямандиевъ. На славянобългарски езикъ Пърличевъ е прѣвождалъ, както „Армаголоостъ“, тъй и една часть отъ „Скендербей“, само че и двѣтъ поеми не точно, ами въ съкратенъ видъ. Той самъ признава, че въ тѣхъ езика, „не мирише на български“, а на славянобългарски.

До колко е подѣйствувала убийствено Бончовата критика върху Пърличева, се вижда и отъ подписа му подъ прѣвода на „Гимнъ Калимаха и Омира“ извършенъ прѣвъ 1889 г. на 19 октомври. Тукъ той се подписалъ: „Гр. С. Пърличевъ убитий българями“. Значи той скоро до смъртта си не е могълъ да се помири съ мисълта, че други сж му убили таланта.

Относително туй негово литературното отчаяние **расправя** **кокойни** **Д. Митовъ** „**че сж били единакво виновни, както своеръчното и честолубието на Пърличева, тъй и безобзирното отношение на Бончева и необмисленитѣ думи и постъпки на Читалище.** Бончевъ не указа нѣтъ, по който Пърличевъ би могълъ да тръгне и да бжде добъръ прѣводачъ. Трѣбваше да се съвѣтва Пърличевъ да чете повече български книги съ чистъ езикъ, напр. Безсоновитѣ и Славейковитѣ народни пѣсни и пр. Тогава езикътъ на Пърличева може би щѣше да се подобри, ако изобщо не бѣше късно за това. А на мѣсто туй, Читалището праща Пърличеву руския прѣводъ на Илиадата и руски рѣчници! Ето защо нашиятъ прѣводачъ удари по кривъ нѣтъ и то до появяванието на критиката. За туй ако има нѣкого

да обвиняваме за убийството на талантът, то е Читалището, а не Бончевъ. Идеята за общо славянска книжнина се бѣ загнездила въ главата на Пърличевъ и той не се съобрази, че бѣше мнѣло вече врѣмето за славяно-български езикъ“ . . . Споредъ мене едвали трѣба да считаме горнитѣ доводи на Д. Матовъ като съвършено достовѣрни за литературното разочарованіе на Пърличева. Дѣйствително, сичко туй е могло да се отрази доста злѣ върху Пърличевия духъ, нѣ това не е било тѣй дълготрайно, а врѣменно. Него съспна срѣдата, въ която той бѣше останялъ да живѣе тѣй дълго врѣме, въ единъ затѣтенъ край, лишень отъ всекакви срѣдства, които би могли да го ползуватъ. Цѣли 18 год. Пърличевъ прѣкаралъ е въ Охридъ като въ заточение, кждѣто му е била отпета всекаква възможность, за неговото понататѣшно развитие. Ето какво ни казва за своитѣ занятия самъ Пърличевъ: „Уморенъ отъ прѣвода четехъ Русскы стихотворенія, които намѣрихъ у покойника Д. П. Захаріевича. Несчастіе, что нѣмахъ Българскы книги: жедно видяхъ въ Русекытѣ и чтомъ намирахъ думъ поетическы, или кратка, или звучнъ, или новъ за ушитѣ ми ѡх пришевахъ въ Словаря при грѣцкы думъ, на която съотвѣтствоваше“.

Попадне ли се Пърличевъ мѣжду друга срѣда посвѣтна съ повисоки стрѣмления, той безъ друго щѣше да бѣде плодотворенъ и полезенъ, защото бѣше извънмѣрно трудолюбивъ. Въ автобиографіята си той самъ осъжда уединението: „Тази сжщата мисль ме остраивала отъ най высокитѣ кръгове на обществото, безъ които никой не бива знаменитъ гражданинъ, нито писателъ“ (стр. 20). Едвамъ слѣдъ 2-3 год. отъ освобождението на България, Пърличевъ излиза отъ

Охридъ и се явява въ София, нъ вече твърдѣ късно, защото билъ е приблизително на 50 год. възраст, съ раслабната енергия, съ твърдо заякнжли привички, и съвършено нервно раздраженъ, неспособенъ даже да води порядъченъ разговоръ. Нъ, въ прѣки сичко туй, той отъ тогава веке, ако и късно, почнж да пише на литературенъ езикъ. Мнѣнието на Д. Матовъ „че Пърличевъ си служелъ съ славяно-български езикъ само за стихотворения, но не и за прозаични дѣла каквито сж: Автобиографията, прѣводътъ на нѣкои глави отъ Ариосто и др. т.“ не ми се вижда вѣрно. Пърличевъ написа автобиографията си въ Солунъ като учителъ, слѣдъ като се повлня нему да се остави отъ славянобългарския езикъ. Тогава той бѣше занятъ и съ други прѣводи отъ италиански писатели.

Пърличевъ освѣнъ прѣвода на Илиада оставилъ ни и други литературни трудове въ ржкописъ. Мѣжду тѣхъ и една часть отъ Ариостова „*Orlando furioso*“. Слѣдъ освобождението на сѣверна България той е написалъ пакъ на славянобългарски езикъ една възторжена ода на Царя-освободителя. Тя е напечатана въ списан. „Лоза“ год. I кн. V 1894 стр. 24—61. Като поднася на Руския императоръ стиховетъ си, Пърличевъ ни съобщава, че ги съставилъ отдавна прѣвъ 1878 г. октомври, а сжщеврѣменно той съзнава, че не знае ни една славянска ритма, тѣй като наново и слабо изучилъ „славянски“ езикъ; при туй признава още, че стиховетъ му не сж дотамъ сполучливи: „Мы по греческій пѣли какъ лебедъ, а не хотимъ по славянски пѣтъ какъ филинъ“.

Слѣдъ връщанието си отъ София прѣвъ него-вото учителствование въ Солунската Гимназия, подъ

влиянието на друга срѣда, Пърличевъ се залови пакъ съ книжовна работа и написа любопитната си автобиография. За нейното значение ние на кратко указахме въ характеристиката на Пърличева. Прѣвъз 1889 г. той прѣвелъ и „Гимнъ Каллимаха и Омира“ и се подписахъ отъдолѣ „Гр. С. Пърличевъ, убитий българинами“. Туѣ е сърбно доста, нъ отъ части и самъ той далъ поводъ за подобно послѣдствие. „Сега се изказва съжаление не само за това, че нашата книжнина, съ ранното оттегляне на Пърличева отъ книжовното българско поле, се лиши отъ неговитѣ плодове, но и за това, че неговитѣ трудове се прѣкъснѣхъ и не можихъ да съдѣйствувать върху образуванъето на българския книжовенъ езикъ, като внесхъ въ него македонски елементи“.

И дѣйствително, запазеше ли се първиятъ прѣводъ на Илиада отъ Пърличевъ и испълнесе ли си той даденото обѣщание, да прѣведе и други грѣцки класици, то, безъ всѣко съмнѣние, въ неговото лице западнитѣ говори щѣхъ да си иматъ свой прѣдставителъ, а въ такъвъ случай и влиянието на западнитѣ говори върху съврѣмения ни книжовенъ езикъ, щѣше да бѣде многу по чувствително. Туѣ никой нѣможе да отрича, защото всѣки езикъ прилича на организъмъ, който е способенъ постоянно да се развива и обогатява. Даровититѣ нѣкъ поети и белетристи сѣ, които оказватъ найголѣмо влияние при образуванъето и понататъшното развитие на книжовния езикъ. А на Пърличева никой не може да откаже първото качество, поетическата дарба. Освѣнъ него западнитѣ ни говори сѣ имали и други личности, които сѣ боравили въ книжнината ни, нъ тѣ сѣ били твърдѣ малко, на нѣмало мѣжду тѣхъ нито единъ, който да е билъ достатъчно плодовитъ.

Слабата поетическа дарба на Жинзифова малко пѣщо можа да повлияе върху книжовния езикъ, защото той, ако и да употрѣби западни говори, не успѣ да създаде материя, приложима въ дѣйствиe. Неговия езикъ съ незначителни искључения се счита и днесъ отъ самитѣ македонци, като некуственъ и прѣсиленъ. К. Миладиновъ пѣкъ, дѣйствително, е умѣлъ да съчетава чудесно хубаво говора на родината си съ источното нарѣчие и е написалъ звучни стихотворения, нѣ е твърдѣ жално, че тѣ сж мощнѣ малко на брой. А слѣдъ освобождението на поголѣмата частъ отъ българския народъ, се нанесе силенъ ударъ на всѣкаквъ опитъ за развитието на западнитѣ говори, тѣй като политическия ни животъ, както и уметвениятъ се съсрѣдоточихж окончателно на изтокъ и найновитѣ ни книжовници: поети, педагози и журналисти, повечето отъ изтокъ, съ своето надмощие въ броя, можахж да удушжтъ още въ зародишъ опита на западнитѣ. За туй именно, може да се каже, че македонскитѣ говори, въ сравнение съ тѣхния просторъ, сж повлияли до сега твърдѣ малко върху книжовния ни езикъ. Неговото обогатяване не се състои само въ рѣчника, който ще се обогатява съ внасянието на думи изъ различнитѣ български говори, нѣ той, книж. езикъ, се обогатява и съ чужди нему форми, обрати и свойства, както вече Пърличевъ, като поетъ, се опита смѣло да внесе въ него.

„Ние най-вече трѣба да съжаляваме, че уметвениятъ и духовенъ животъ на българитѣ въ Македония не е получилъ още ония размѣри на развитието, които сж необходими за да можтъ македонцитѣ да повлияжтъ по-силно, по-мощно върху книжовния ни езикъ“. Веднажъ постигне ли се туй по какъвто и да е начинъ, тогава и езиковитѣ

връски мѣжду источнитѣ и юго-западнитѣ българи ставхть покрѣпки, посилни; тѣ се притичатъ на помощъ на слабитѣ исторически връски. „За това би трѣбвало, нашитѣ писатели, особено белетриститѣ, да черпихть почесто и повече отъ богатството на западнитѣ говори. Примѣрътъ на Вазова заслужва подрѣжанне“. На туй срѣдство трѣба отъ сички ни да се гледа като на доста важенъ факторъ, съ помощта на който може да настѣпн поскорошното езиково сливане на единъ народъ, толкова нужно за неговото понататѣшно съществуване и развивание.

София 23 августъ 1897 г.

Г. Баласчевъ.

Благодарность.

Понеже не можехме да се снабдимъ съ портрета на Пърличева за да се изработи на вънъ, ние крайно благодаримъ на г-нъ Русева, редакторъ на „Градинка“, че бѣ тѣй любезецъ и ни даде клишето си.

Скенирано за:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски“
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres